

NORGES BONDELAG FORHANDLET VILLIG MED NS

Av en av NS-forhandlerne

Av en eller annen grunn har de forhandlinger som ble ført om en overenskomst mellom Norges Bondelag og Nasjonal Samling fra høsten 1940 og som førte frem vel et år senere, vært lite påaktet av de historikere som har behandlet okkupasjonstidens historie. De eneste trykte arbeider er såvidt jeg kjenner til, professor Thomas Chr. Wyllers i «Fra okkupasjonsårenes maktkamp» fra 1953 og et par andre skrifter, professor Hans Fredrik Dahls «Vidkun Quisling — en fører for alle» 1992 og Jon Leirfalls «I storm og stille» 1989. Om den førstnevnte bok skal bemerkes at forfatteren ikke hadde adgang til alt kildemateriale som finnes i Bondelagets arkiv og om den andre at det naturlig nok ikke var plass til noen uttømmende beretning om de forhandlinger som skal behandles her. Om den tredje, Leirfalls bok, er å bemerke at den ikke så meget er bygget på dokumentasjon, men det vesentlige på en «interessebetonet erindringsforykning». Dette siste skal jeg i den grad plassen tillater det komme tilbake til.

Usikkerhet, de første kontakter

Av utrykte arbeider nevner jeg spesielt en hovedfagsoppgave skrevet av en tidligere student på Norges Landbruks-høyskole i 1990. Forfatteren hadde i en viss grad adgang til Bondelagets arkiv slik at avhandlingen er bygget på et solid materiale. Forfatterens planer om en mere grundig avhandling om emnet er desverre ennå ikke gjennomført. Etter min oppfatning ville en slik oppfølging være av den største betydning for å avklare et meget viktig kapittel av okkupasjonstidens historie.

Bondelaget i 30-årene

Sannsynligvis er nedskrivningen av denne beretning den eneste gjenlevende av de forhandlere fra Norges Bondelag og Nasjonal Samling som møttes til oppgaven å lage et forslag til samarbeide mellom den store og innflytelsesrike bondeorganisasjonen og det fåtallige politiske partiet som hadde påtatt seg det store ansvar å løse det norske folk gjennom en okkupasjonstid for så senere å gjenreise Norges frihet og selvstendighet. Skulle dette lykkes var det nød-

«Norges Bondelag ser det som den største oppgave idag å gjenreise Norges frihet og selvstendighet. Dette mener Norges Bondelags landsstyre — slik som situasjonen er, bare vil kunne lykkes ved at bondefolket gir sin aktive støtte til Nasjonal Samlings arbeide med å nå fram til et norsk styre og et fritt, selvstendig folk.»

vendig å oppnå oppslutning fra folket. Det store flertall i folket regnet nok høsten 1940 med at Tyskland ville gå seierrikt ut av den store krigen — det er nok å vise til den iver (og ettergivnehet) Stortingets presidentskap viste under de forhandlinger som ble ført sommeren og høsten 1940 frem til bruddet ved Terbovens utnevning av de kommisariske statsråder 25. september. Det er intet som tyder på at folket tok avstand fra den linje presidentskapet førte og som under prøvovoteringene i stortingsgruppene fikk tilslutning av et klart flertall. Det kan neppe bortforklares at grunnlaget for norsk ettergivnehet lå i overbevisningen om at Verdenskrig II ville ende med at tyskerne seiret.

Mere uformell kontakt mellom Norges Bondelag og Nasjonal Samling ble tatt i september 1940. Uten adgang til Bon-

delagets arkiv er det vanskelig å fastslå den nøyaktige dato, men jeg mener de først steg ble tatt før 25. september. Begge parter var helt tydelig interesserte i å starte forhandlinger for å komme frem til en samarbeidsavtale. Bakgrunnen var at NS søkte styrke overfor de tyske myndigheter gjennom øket tilslutning fra det norske folk. For Bondelaget var bakgrunnen ønsket om å få innflytelse på rikets styre i fremtiden, samt å medvirke til gjenreisning av fedrelandets frihet og selvstendighet. Det her nevnte fremgår av resultatet av forhandlingene, noe jeg skal komme tilbake til ganske snart.

Bondelaget i 30-årene

Men først noen ord om Bondelagets forhold til den tyske bondeorganisasjon Reichsnährstand og de foreliggende planer om endring av den norske statsforfatning i retning av et korpo-

rativt styresett. Bondelagets toppledere hadde nemlig gjennom lengre tid, lenge før krigen kom til Norge, ved sin såkalte «Linjekomite» som var opprettet i 1937, utarbeidet en rekke forslag til nærmere drøftelse i organisasjonen, herunder et forslag om å omdanne Stortingets Lagting til et næringsting med medlemmer valgt/utnevnt av de forskjellige næringsorganisasjoner, herunder Bondelaget. Dette var planer og forslag som til forveksling lignet programposten om næringslaug og Riksting i Nasjonal Samlings program.

Bondelaget hadde i lengre tid en mann i Tyskland som avga hyppige rapporter om utviklingen av den nasjonalsosialistiske stat med særlig vekt på bøndernes stilling og styrke i den nye statsorganiseringen der nede. Ledere fra Bondelaget deltok etter innbydelse med dele-

gasjoner under de tyske bondedager i Goslar og ble vist megen ære som de rene germanere.

Det var således neppe vanskelig for Bondelagets ledelse å gå inn i forhandlinger med NS om et nært samarbeide, både når det gjaldt omdannelse av norsk statsforfatning og norsk streben for å gjenvinne selvstendighet. Organisasjonen regnet seg som ekstremt nasjonal, som bærer av kristen kultur og livssyn og som sterk motstander av alt som smakte av marxisme, men med åpent blikk for andre politiske strømninger i tiden. Derfor hadde lederne orientert seg om det nye som skjedde i det store germanske rike i sør.

Umiddelbart før 25. september 1940, da Administrasjonsrådet fratrådte og de kommisariske statsråder overtok, var det møte i Bondelagets landsstyre. På dette møtet ble vedtatt en plan om utbygging av laget, nå kalt Norges Bondesamband, slik at den ble en samleorganisasjon for alle som hadde sitt virke i bondeæringen, både bønder, landarbeidere og fiskere. Videre skulle landbrukets og fiskernes økonomiske organisasjoner være tilknyttet denne store organisasjon. Sammenslutningen skulle skje frivillig, men om nødvendig ved forordning. Det ble vel her tenkt på Administrasjonsrådet eller kanskje på det Riksråd Stortingets presidentskap arbeidet for å få etablert. På grunn av at vedtaket i Landsstyret kom bare to dager før «maktskiftet» ble det vedtatte forslag ikke tatt opp med myndighetene.

Forhandlingene starter

Kort tid etter ble det opprettet kontakt mellom Bondelaget og NS. Det var således møter mellom lederne i Bondelaget og Quisling hvor det var enighet om å forhandle om et vidtgående samarbeide. Det har, særlig fra Jon Leirfalls side, vært hevdet at det fra tysk hold ble øvet press mot lederne i Bondelaget, særlig mot formannen, statsråd Johan E. Mellbye om å komme til en ordning med Nasjonal Samling. Jeg kan ikke se at denne påstand på noen måte er dokumentert. Tvert imot kan jeg bekrefte at Bondelagets ledere, med unntak for lagets generalsekretær Dietrichson, hadde en meget positiv vilje til å komme frem til en avtale med Quisling og hans parti. Både

(Forts. side 4)

Historieløs Dagblad-redaktør

Av John Sand

«Ingen plass for Hamsun» skrev Dagbladet kulturredaktør nylig i Dagbladet.

Hovedbegrunnelsen synes å være at Knut Hamsun den 4. mai 1940 skal ha skrevet «Kast bøssa og gå hjem.» Det er riktig at Hamsun var tiltalt for det. Men så er det en hake ved den videre historie, nemlig den at Knut Hamsun av Sand herredrett ble enstemmig *frifunnet* for dette punkt!

Derimot ble Hamsun kjent skyldig i å ha skrevet et brev til Victor Mogens hvor han, ifølge dommen, «har gitt uttrykk for at det var uriktig av regjeringen å mobilisere.» Hamsun påpekte også «den åpenlyse umulighet» med å stoppe den tyske militærmakt.

På dette punkt er det noen interessante momenter som må fremheves: I Hamar Arbeiderblad 23.4.47 finnes stort oppslått på 1. side: «Generalstaben ville kapitulere betingelsesløst». Dette var om ettermiddagen 9. april 1940. Forholdet var at generalstabssjef Hatledal både den

5. 6. og 8. april hadde henstilt inntrengende til regjeringen om å gå til mobilisering. Alle tre henvendelser ble avvist. Den 10. april fant en samlet generalstab at det var for sent å mobilisere, da de fleste mobiliseringsplasser var tatt av tyskerne.

Konklusjonen av generalstabens situasjonsbedømmelse er gjengitt i Den militære undersøkelseskommisjons rapport side 136. I konklusjonens pkt. 3 står det: «Hverken Hærens overkommando eller divisjonene har slikt samband at det kan føres operasjoner i militær forstand.» I pkt. 4 fastslås det: «Vår største mangel er at vi mangler luftvern og flyvåpen.» Her må det innskytes at tyskerne satte inn 1 062 fly under «Weserübung», mens Norge hadde 92 fly, mange foreldet og uskikket til kamp. I «Vårt forsvars historie» opplyser general Bjørn Christophersen: «Panservern, skyts og nærstridvåpen manglet helt.» Her tar generalen litt feil: Norge hadde nemlig 1 — en — panservernkanon.

Fra Undersøkelseskommisjonen av 1945, bilag 5, side 41 tar

jeg med en megetsigende setning:

«Det fantes således ikke en eneste avdeling i Hæren som etter militær oppfatning var skikket til å gå i krig.»

Som man ser er de militære sakkynndiges syn påfallende likt de oppfatninger Knut Hamsun ga uttrykk for.

I dommen bebreides også Hamsun for «å ha tatt til orde for at det må ordnes med en ny regjering.» Det samme gjorde den senere hjemmefrontleder Paal Berg — endog på en mer aktiv måte. I «Krigen i Norge» av professor Hans Fredrik Dahl fortelles det side 49 om Bergs innvitt til Kongen om «å benytte sin grunnlovsmessige rett til å velge en ny regjering av ikke utpreget tyskfiendtlig innstilling». Videre heter det hos Dahl: «Det synes i denne invitten til Kongen å ligge et indirekte angrep mot regjeringen Nygaardsvold og dens politikk.»

Muligens var det en viss forskjellsbehandling etter krigen. Som kjent ble Hamsun dømt mens Paal Berg fikk borgerdådsmedaljen i gull.

BLIKK PÅ VERDEN

Av Arbitr

Tysk solidaritetspakt

Det tidligere DDR er blitt en større økonomisk belastning på forbundsrepublikken Tyskland enn de fleste hadde tenkt seg. Industrien i kommuniststaten var enda mer nedslitt enn man hadde trodd og på ingen måte konkurransedyktig, noe som har resultert i at millioner av mennesker er blitt arbeidsledige og må underholdes av staten. Vei- og jernbanenettet var i en elendig forfatning. Skinnegang og trekraft var så dårlig at toget på noen strekninger brukte 30-40% mer tid nå enn i 1933. Boligmassen var i en elendig forfatning og krever enorme beløp for å komme opp på en rimelig standard.

All den stund forholdene var enda verre enn vestlige myndigheter hadde tenkt seg, har rehabiliteringen også tatt lenger tid enn ventet. Det har ført til adskillig skuffelse i Mellom-Tyskland. DDR-borgerne hadde nok forestilt seg at de ville komme opp på vestlig nivå relativt fort, men fremdeles ligger de svært langt bak menneskene i Vest-Tyskland. Det har dessverre ført til at mellom-tyskerne har følt seg som en slags annenklasser borgere, og det er oppstått betydelige motsetninger mellom dem og folket i vest.

Ansvaret for den forsinkede utviklingen er av mange blitt lagt på forbundskansler Kohl og hans regjering, og det har vært stor fare for at det skulle gå partipolitikk i saken. Det var sikkert meget fristende for sosialdemokratene å utnytte situasjonen. Men av og til er politikere bedre enn sitt rykte. I mars i år inngikk nemlig forbundsregjeringen, delstatenes regjeringer og partiene kristeligdemokratene, sosialdemokratene og fridemokratene noe de har kalt en «Solidarpakt» om det videre arbeide i Mellom-Tyskland. Her er noen av de avgjørelser som er tatt:

De nye forbundsland og deres kommuner får stilt til rådighet 55,8 milliarder DM eller ca. 240 milliarder kroner.

Det blir satt inn 60 milliarder DM for å forbedre boligmassen og for å redusere renteutgiftene for dem som tar opp lån til boligforbedring.

«Fonds Deutsche Einheit» blir utvidet fra 5,35 milliarder DM til 8,85 DM. Pengene skal anvendes til forskjellige formål i de nye forbundsland.

Det blir gitt en tilleggsbevilgning på to milliarder DM for nye arbeidsmarkedstiltak i 1993.

Treuhand-institusjonen får nye midler til industriell fornyelse og økologiske forbedringer i Mellom-Tyskland.

Det blir satt i gang tiltak for å øke omsetningen av produkter fra Mellom-Tyskland.

Jernbanen skal opprustes.

Selvsagt må disse tingene finansieres. Det skjer først og fremst gjennom en økning av inntektsskatten på 7,5% fra 1. januar 1995. Dette vil innbringe 28 milliarder DM i året. Forskjellige statlige subsidier skal reduseres med ca. 9 milliarder DM. De sosiale uteløstelser skal opprettholdes, men betingelsene for å få dem skal skjerpes. Også dette vil bety milliardbesparelser. Likedan vil man spare penger på noen nylig vedtatte bestemmelser som gjelder sosialhjelp til asylsøkere.

Når det gjelder privatiseringen av bedriftene i det tidligere DDR, forteller de siste tilgjengelige tall dette: Pr. 31.12. 1992 var 11.043 bedrifter solgt for et samlet beløp på 40,1 milliarder DM. I alt var det gitt investeringsstilsagn på 169,5 milliarder DM, og 1.044.679 arbeidsplasser var garantert.

Jeg tar denne sak opp såvidt detaljert og grundig fordi stabilitet i Sentral-Europa er en viktig ting for vårt kontinent og for såvidt for hele verden, og vi som enkeltmennesker kan faktisk også på noe vis bidra til stabiliseringen der. En av de tingene Mellom-Tyskland venter på, er tilstrømming av turister. Foreløpig er denne strømmen ikke kommet i særlig grad, men du og jeg kan være med på å øke den. Det vil vi ikke angre på.

TENDENSJØS HISTORIKER

O. Riste: Det perfekte strategiske overfall?

(Forsvarsstudier 4/1990)

Av Ruste Fjelbma

Professor Riste finner det han leter etter — nemlig forsvar for AP-regjeringen Nygaardsvold i 1940.

Og metoden han nytter er relativt enkel. Han er meget selektiv i valg av kilder, og da kan man jo få det meste til å stemme.

Også ved å stille veiledende eller villedende spørsmål, som for eksempel: Hvorfor kom det tyske angrepet så overraskende? Ja, kom det overraskende, og i tilfelle på hvem? I alle fall ikke på oberst Hatledal som anbefalte full mobilisering allerede 5/4 1940.

Å bruke Pearl Harbor som referanse er også ganske tendensiøst. For egen del kan jeg gjerne føye til Yom Kippur i 1973 som eksempel. Men alle disse angrep har en ting til felles: Etterretningstjenesten fungerte i alle tre tilfeller — og den kunne forutsi angrepene. Men den politiske ledelse var ikke villig til å ta de nødvendige konsekvenser — og da de endelig gjorde det: For sent! Så enkel er forklaringen Riste.

At Riste deler inn varsel i strategisk og taktisk er forsåvidt greit. I amerikansk terminologi er dette sikkert riktig.

Men i europeisk tradisjon har vi også en operativ funksjon mellom strategi og taktikk.

Disse tre funksjoner har ikke bare med tidsaspekt å gjøre — men også med dimensjon (volum) på stridsmidlene som settes inn.

Når Riste avgrenser synsfeltet fra årskiftet 1939/40 og frem til april, så gjør han nok et tendensiøst krumspring. Dette er altfor enkelt selv av en professor II.

Vi må ha med den aktuelle forhistorie som fører frem til 9. april, og de viktigste begivenheter var da:

— Tysk/russisk angrep på Polen i september 1939. Dermed kom også Storbritannia og Frankrike med i krigen.

— Russisk angrep på Finland 30. november 1939. NB! Husk at Tyskland og Sovjetunionen var allierte.

Nå begynte vel situasjonen å «spisse seg til».

Og hva med 1. verdenskrig? Riste som er historiker, bør vel lære noe av historien. Trusselen mot Norge var vel større i 1939 enn i 1914? Ja, her kan vi faktisk bruke enkel reguladetri.

Når Riste bruker Richard K. Betts bok «Surprise Attack», så kunne han vel neppe vente å finne eksempel på det motsatte. Men han burde tatt seg tid til å finne frem eksempel på angrep hvor overraskelsen ikke lyktes,

til tross for at alle angrep sikter på overraskelse.

Hans påstand/sitat:

«Det var derfor i den etterretningsmessige analyse, vurdering og tolking av materiale at det svikta». Den er gal om vi ser på Norge 9. april 1940, Pearl Harbor 1941 eller Yom Kippur i 1973.

Det som sviktet i disse og andre eksempler var politikernes evne og vilje til å ta konsekvensene av tolkningene.

Informasjonene før 9. april kaller Riste for «rykte» eller «forlydender». Dette går vel da på grad av pålitelighet. Men Riste gir oss ikke den hele og fulle sannhet. Vi må være klar over at vi ikke hadde militærattaché i Berlin — det burde vi hatt. Men når vi bare hadde sivilister der, må vi også ta med i betraktning at de vil være litt mer forsiktig i sin språkbruk — på et fagområde der de selv ikke er spesialister. De kunne heller ikke — med respekt å melde — oppgi den nederlandske militærattaché oberstløytnant Sass som kilde (for han var det, og ingen rykter — men sikre opplysninger). Han kunne allerede 5. april 1940 meddele at Danmark og Norge ville bli angrepet. Avgjørelsen var nå allerede tatt — og han hadde opplysningene fra sikre kilder.

Mange store hærførere og politikere har tatt nødvendige forholdsregler på mye svakere grunnlag enn dette.

Riste anfører så flere enkeltstående meldinger og hevder at de hver for seg ikke kunne angi Norge som angrepsmål.

— Båtene som gikk ut fra Stettin 5. april.

— «Rio de Janeiro» som ble torpedert 8. april på vei til Bergen.

— Britiske meldinger om tyske fartøyer på vei mot Narvik.

Ja, men Riste da. Disse meldinger m.fl. tilsammen bør jo tyde på at noe større er i gang.

Men bare skyld på KA. Han

var partimann og valgt av regjeringen selv. Han var neppe den beste admiral i Marinen. Men av ham fikk regjeringen de råd og anbefalinger den ønsket: Billige.

Hør hva hans franske kollega admiral Darlan sier:

«The German counter-stroke was foreseen by us from the moment our decision was taken on March 28th». Han varslet sin forsvarsminister allerede 30. mars.

Det russiske angrep på Finland hadde som mål å erobre hele landet. Det burde jo vår militærattaché i Finland ha klart å finne ut fra 13. mars til 9. april. Et tysk angrep på Norge kunne da heller ikke sikte lavere. Tyskerne var orientert om det russiske angrep på Finland, og husk Tyskland og Sovjetunionen var fortsatt «allierte» i 1940. Danmark måtte med i dragsuget, fordi landet var en nødvendig bro eller et springbrett for å kunne ta Norge.

Etterretningsvikt? Nei, Riste. Hvorfor anmodet oberst Hatledal om mobilisering allerede 5. april 1940?

For å hoppe frem til Riste's konklusjon på side 22:

«50 år er gått. Men kravet om at Halvdan Koht og regjeringa Nygaardsvold, burde ha forstått det ingen andre forstod — det kravet lever framleis». Vel Riste — jeg velger likevel en annen formulering. Det er et rimelig krav til et lands stats- og utenriksminister at de skal være utrustet med en vurderingsevne for å oppfatte slike situasjoner. Gen. Bull-Hansen kan derfor trygt kalle det «kriminelt naivt» når de ikke forstod. Men ingen ventet vel hverken da eller nå at akkurat disse to: Nygaardsvold og Koht, skulle forstå.

Men flere andre forstod. Jeg har allerede nevnt oberst Hatledal. Men jeg kan også nevne major E. Sagen. Han skrev en bok om angrepet i 1940 — den

(Forts. side 6)

Utvikling?

I Budstikka 15. februar averterte Asker kommune etter lærere i vietnamesisk, nederlandsk, tysk, urdu, spansk, islandsk, polsk, somalisk, thai, tyrkisk, farsi, rumensk, engelsk, slovakisk, italsk, kinesisk, tigrinia, portugisisk, kreolsk, derti, arabisk, punjabi, russisk og kroatisk.

Hva er det vi har rotet oss opp i?

Ifølge beregninger fra Statistisk sentralbyrå om befolkningsutviklingen må vi forresten regne med at det om få år kan være flere pakistanere enn samer i Norge, kanskje allerede i 1998. Antagelig omtrent tilsvarende antall muslimer.

Av Erik Gjems-Onstad

Klippet fra «Nytt og kommentarer».

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Redaksjonssekretær:
HAKON WARENDORPH

Postadresse: Boks 924 Sentrum, 0104 Oslo 1.
Kontortider: Enerhaugsplassen 4, Oslo;
Tirsdag og onsdag kl. 11—15.
Telefon: 22 19 06 71 — (Telefonsvarer).
Redaktørene treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 130,- (i omslag kr. 150,-). Utlandet + kr. 10,-.
Giro: Post 5 16 45 04. Bank 6063.05.01248

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- + m.v.a. pr. spaltem.m. Minstepris kr. 100,-.
Utgiver: A/S HISTORISK FORLAG.
ISBN 0802-9652

Om fest, alvor og en liten trudelutt

Vårens nasjonale og internasjonale fest- og minnedager er lagt bak oss. Vi har jublet over våre forfedres og egne bragder. Starten på det hele, 9. april, ble denne gang forbigått i en uvant stillhet. Vi har en mistanke om at all den viten man nå har om Nygaardsvold-regjeringens forsømmelser som førte til tragedien, er så stor og ubestridelig at bare de forstokkede står igjen på tapte bastioner.

8. mai bærer også et noe mer avdempet preg. Man er ikke helt sikker på at Norge vant krigen — i alle fall ikke helt alene. Til dette kommer at mange 17-maitalere synes i større grad å erindre at 1814 er en del av dateringen. Disse nye perspektiver er vel ikke like lette å svelge (orientere etter) for alle.

1. mai derimot har fått nytt liv. Ikke på grunn av dens betydning som arbeidets dag. Snarere tvert i mot. Det er de intellektuelle krefter på venstresida som er kommet i trosknipe og derfor strides om makta — og plassen på talerstolene. Slikt gir verken brød eller arbeid. Når så de fleste parolene går ut på å begrense vårt samarbeide med de vestlige land, samtidig som vi skal øke våre urentable investeringer over andre deler av verden og i vårt eget offentlige byråkrati, er håpet som «dagens sang», Internasjonalen, skulle tenne, sørgelig utbrent.

Vi har en forhåpentligvis varm og god sommer foran oss. Det er redaksjonens hjerteligste ønske at vi alle skal komme velberget gjennom den. Skulle — i ferien — de myndigheter som steller og styrer for og med oss finne krefter og ideer til å løse eller bedre de økonomiske og beskjefligelsesmessige vanskeligheter svært mange, alt for mange, er havnet i, da ville det jo bli en helt ekstraordinær sommer. La oss håpe det. I mellomtiden lanserer redaksjonen uten den kledelige beskjedenhet som ellers preger oss, som erstatning for den omtalte utbrente Internasjonalen;

DEN NYE INTERNASJONALEN
Av eget fabrikkat

Opp gjeldens undertrykte slaver.

Opp du som intet arbeid har.

Vårt enkle minimum av krav er

at de som rå'r til vettet tar.

Selv om velferdsstaten skulle revne:

Opp slaver nå til frihet frem!

Nå må det ytes over evne

til fordel for de norske hjem.

Slutt nå kranglingen om hvalen,

om en isme eller til!

Rette bruk av kapitalen

kan hjem og arbeid gi!

Abonnement og «vennegaver»

Med dette nummer følger en allerede har betalt bladpengene, postgirotalong til bruk ved beta- kan du kanskje bruke talongen ling av abonnementet. Hvis du til å sende en «vennegave»?

Sommerferie

Kontoret på Enerhaugen tar ferie fra 23/6 til 10/8. Henvendelser til redaksjonen kan skje til redaktøren privat. Adresse: Kontravn, 8 E, 1400 Ski.

JEG FANT, JEG FANT...

Av Ragnar S. Grude

En dag jeg var «møkklei» dagsavisene, med alle sine beretninger om verdens elendighet på alle kanter og fronter, delvis også den hjemlige politiske tafatthet om arbeidsløshetsproblemer og sjukestell, ran og mord, ja, hele lekse, så tok jeg for meg atter en gang alle *John Sand's* ypperlige artikler, og tilsvaret til disse, hentet fra Det nye Morgenbladet: om «Elverumsfullmakten», kapitalusjonen i 1940, ja kort sagt; det hele!

Disse *John Sand'ske*, «vitamin» har gjort meg meget godt! De har friskt godt på de snart 50 år gamle minner. Og attpå til denne tunge dagen i sinnet, så kom Folk og Land som «bestilt», med sine friske pust og dertil en lang bokliste. Jeg tok ved første leilighet en aldri så liten titt på bokhylla, og ser at jeg nok ikke er ajour... Men øynene faller spesielt på en slitt, uinnbundet bok jeg jo har sett i hundrevis av ganger tidligere, men tenkt om; — denne har deg jo lest! Men, husker jeg hva som sto i den? falt det meg inn. Jeg dro «lefsa» ut av hylla, stokker arkene og ser at det var høyesterettsadvokat dr. juris *Gustav Smedal's* bok, med tittelen: *Patriotisme og landssvik*, utkommet i 1949.

Smedal, tenkte jeg og dessuten advokat, det er vel om

Grønland og Grønlandssaken. Nei, uff... Jeg begynte likevel å bla, letende og søkende i en bok blant bøkene! (ikke Ibsensitat!). Du store verden: *For en interessant bok!* For et oppslagsverk! om bl.a. et veld av «lover og forordninger» med forover- og tilbakevirkende kraft, laget i lønndom og hemmeligholdt til djævelsk bruk. Den inneholder referater fra de mest bestialske rettsaker i tiden 1945—49, iallfall korte utdrag av dem. Boka er en alle tiders sjelens balsam, den er lettlest, oversiktlig og uttømmende om hva de såkalte «gode» i blant toppene i *Arbeiderpartiet* — de brukte geværs menn — dengang bedrev mot «oss» og med «oss». Jeg tror ikke en gang at virkelig ærlige, gode nordmenn har peiling på hva som foregikk i «oppgjørstiden», ja, sånn utover det som dengang sto å lese i de ensrettede aviser. Det er helt grotesk!

Denne boka er skrevet *nøkt* ert, på et høyst forståelig godt språk, hvor jusen ikke er vanskelig å begripe. Men, så var *Gustav Smedal* i sin tid en av de mest anerkjente norske jurister, som fant det riktig å *berge det som berges kunne* ved å slutte seg til Nasjonal Samling, for det tilfellet at okkupasjonsmakten vant krigen! Jeg har da sjelden sett et så objektivt formet «partsinnlegg», hvor *påstandene* er

uigjendrivelige for alle og enhver som vil forsøke seg i en tid da det hersker alminnelig ro, orden og rettssikkerhet i landet. Det vil enhver leser oppdage fra side 135 og utover.

Jeg tenkte da boka var ferdiglest: — Har jeg virkelig opplevd alt dette? Etterhvert rinner det meg ihu; — jo, det var visst slik. Det viste seg at alt det vonde som var fortrent, lett kunne hentes fram igjen. Og dét er jeg lykkelig over å ha gjort! Jeg kjenner liksom at ryggen er blitt rettere etter dette, og har i tankene: — Nei, jeg behøver sandelig ikke skamme meg! Jeg blir bestyrket når de aller fremste av datidens jurister sier: — *Det er ikke dekning i loven å dømme noen for landssvik ved å ha hatt et medlemskap i Nasjonal Samling.* Les selv! — *Og disse juristene* sto ikke nettopp på vår side som Nasjonal Samling-tilhørig, men var rettskafne, og *jurister* i ordets beste mening.

Nå er dessverre ikke *Smedal's* bok å finne på boklisten, men kanskje i bibliotekene? Hvis ikke, så bør det finnes sted et opptrykk på en eller annen måte. Om tilstrekkelig mange meldte seg forpliktende til et eksemplar — eller flere til gavebruk — så må det vel i vår tid kunne bli en rask råd med det.

Jeg spiller ballen over til INO.

Ny bok om frontkjempere

Antagelig i september kommer det en bok med tittelen «Tragedie i Karelen. Norske skijegere i fortsettelseskrigen 1941-44». Forfatter er Sven T. Arneberg, og boken kommer på Grøndahl/Dreier Forlag. Den beskjeftiger seg ikke minst med den norske bataljonen som 24. juni 1944 ble utsatt for et voldsomt russisk angrep, som kjempet i tre dager, men som så ble på det nærmeste tilintetgjort. 120 mann falt, og tyve ble tatt til fange.

Under arbeidet med boken har Arneberg besøkt det området i den nåværende karelske republikk der disse kampene fant sted, og han ble vel mottatt. Bl.a. hadde den lokale avis et langt intervju med ham. Senere har Arneberg mottatt et brev fra en avdelingsleder ved et fylkesmannskontor der borte. I brevet fortelles det at karelske ungdommer driver opprydningsarbeide i slagområdet, og nordmenn inviteres til å være med på dette arbeide.

Vi skal komme tilbake til boken straks den foreligger.

RETT HJEM

Av O. S.

Lørdag kveld den 3. april 1993 kl. 20.45 satt jeg og så på TV-programmet «Rett hjem» i NRK. Det var Ivar Dyrhaug som hadde presten Karsten Isaksen som gjest, og han er jo en fargerik personlighet som her fikk god anledning til utfolde seg.

Iløpet av programmet ga han uttrykk for at han godt kunne tenke seg å holde en gudstjeneste for landssvikere. Det var som om jeg hadde fått et dolkestikk i brystet, og jeg orket ikke å se mer på dette programmet. Jeg gikk inn i et annet rom, og hadde det vondt. I 1945 satte seierherrene landssvikstemplet på oss. En hel folkegruppe fikk det stemplet. Et ord som skal gi dekning for noe av det mest nederdrettede som man kan tenke seg, og som samtidig ble koblet sammen med minus-verdier når det gjelt menneskelige kvaliteter hos den enkelte sviker. Fra våren 1945 og nå i snart 50 år har vi ikke vært nordmenn. Vi har vært landssvikere. Vi har vært samfundsmessig ugress som stort

sett bare var til å trække på. I alle år gjennom de forskjelligste media og ulike fora er «sannheten» om oss svikere blitt banket inn, og i vårt skoleverk har den nye generasjon fått klar beskjed om hva slags folk vi egentlig er. Den norske kirke har heller ikke vært noe unntak i denne forbindelse. Så er det hele blitt en «opplest og vedtatt» — sak som den jevne befolkning bare godtar uten motforestillinger. Riktignok har avisen Folk og Land og Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie gjennom alle år gjort en kjempeinnsats for å klarlegge hvem vi er og hva vi sto for, men i den store ensrettede folkekonsernten har det ikke kunnet bli annet enn små pip som kun har rukket frem til spesielt interesserte og enkelte historikere. Men at det på lengre sikt er et utmerket materiale for en objektiv historieforskning må vi både håpe og tro.

Om Karsten Isaksen har vært noe spesielt interessert i denne forbindelse skal jeg ikke ha uttalt meg om. Jeg konstaterer bare at etter å ha trykket landsamfundsmessig ugress som stort

(Forts. side 4)

NORGES BONDELAG FORHANDLET VILLIG MED NS

(Forts. fra s. 1)

forhandlingsresultatet og oppslutningen om dette viser at det var full frivillighet blandt Bondelagets tillitsmenn langt nedover i rekkene. Det kan ikke med troverdighet hevdes at norske bønder var så lettskremte!

Bondelagets forhandlingsmotpart var partiet Nasjonal Samling og ikke Bondelaget. Dette var en organisasjon startet av NS sommeren 1940. Den var åpen også for ikke-medlemmer av partiet. Selv om den etter sine lover var politisk nøytral var det selvsagt partiets bondeprogram den bygget på. Høsten 1940 var Bondelaget en meget liten organisasjon uten noen som helst innflytelse. Dette også fordi lederen, veterinær Steinar Klevar, allerede kort tid etter 25. september greide å komme i et motsetningsforhold til statsråd Th.J.O. Fretheim og hans partifeller i Landbruksdepartementet.

Næringslivets organisering

Forhandlingsutvalgene, fire fra hver part, møttes til det første møte i Bondelagets lokaler den 10. oktober 1940. Bondelagets forhandlere møtte med et mandat fra lagets formannskolegium. Det heter her bl.a. at organisasjonens navn skulle være Norges Bondesamband (et gammelt ønske fra Mellbyes side). Mandatet gikk videre ut på at: Bondelaget var «villig til å gjøre seg delaktig og medansvarlig i statsforfatningen og i statens styre og politikk i sin helhet. Dermed blir Norges Bondelags funksjoner ikke bare fagorganisasjonenes, men trer også inn som avløser av tidligere partivirkosomhet og tidligere forfatning». Det pekes forøvrig på at Bondelagets gamle linje om et

næringsråd lå nær NS programpost om at «Et riksting av yrkeslagene organiseres og gis innflytelse på rikets styre». Fra formannskollegiet ble det pekt på at det måtte gjennomføres en lov om tvangsorganisering av alle næringsorganisasjonene, et påbud alle næringsorganisasjoner måtte bøye seg for. Formannskollegiet nøyde seg altså ikke bare med å gi retningslinjer for samarbeidet mellom det lag de styrte og NS, de gikk videre med en svært omfattende plan for omdannelse av det politiske system i Norge.

Det mandat Bondelagets forhandlere hadde ble selvsagt ikke gjort kjent for forhandlerne fra NS, men disse forsto snart at deres motparter var beredt til å gå meget langt for å medvirke til gjennomføringen av partiets program på det politiske og næringsmessige plan.

Bondelaget og NS i felles innsats

Forhandlerne kom meget raskt frem til enighet og allerede 12. oktober undertegnet de det enstemmige utkast til avtale. Forslaget innledes med at det bør vedtas en lov eller forordning om at alle som arbeider i bondeyrket — jordbruk, skogbruk og fiske — og har sitt hovedyrke der — samles i en fellesorganisasjon under navnet Norges Bondesamband. De fagorganisasjoner som hittil har arbeidet med økonomiske, sosiale og kulturelle spørsmål innen de nevnte yrker skulle gå inn i Sambandet. Norges Skog- og fiskeforbund og omsetningsorganisasjonene skulle representeres som rådgivende organer gjennom det samme samband. Forslaget inneholder videre en organisasjonsplan med høyeste

organ, et bonderåd, som skulle være et rådgivende organ for den utøvende statsmyndighet. Det er også et avsnitt om at Nasjonal Samling anerkjenner Norges Bondelag som faglig organisasjon som skulle fortsette sitt arbeide inntil Norges Bondesamband ble satt i funksjon. Nasjonal Samlings program om bondenæring og bondereisning, om selvberging, nasjonal bondekultur og en harmonisk bondestat fikk forhandlerne støtte som uttrykk for Bondelagets retningslinjer. Norges Bondelag ville derfor som fagorganisasjon anerkjenne og støtte Nasjonal Samling som politisk parti og representant for statsmaktene i arbeidet for et sunt og sterkt bondesamband, for en norsk bondestat og for nordisk folkerreisning. Til slutt heter det:

«Norges Bondelag ser det som den største oppgave idag å gjenreise Norges frihet og selvstendighet. Dette mener Norges Bondelags landsstyre — slik som situasjonen er — bare vil kunne lykkes ved at bondefolket gir sin aktive støtte til Nasjonal Samlings arbeide med å nå fram til et norsk styre og et fritt, selvstendig folk».

Forhandlingsresultatet ble selvsagt omgående forelagt for oppdragsgiverne, Bondelagets arbeidsutvalg og Vidkun Quisling. Sistnevnte ga uttrykk for at dette var noe av det gledeligste som hadde hendt NS. På dette tidspunkt, oktober 1940, hadde jo ikke Quisling noen formell myndighet over riksstyret. Bare som fører for NS kunne han påvirke de statsråder som tilhørte partiet. Landbruksdepartementets sjef var ikke medlem av partiet. Han var forøvrig fra før medlem av Bondelagets landsstyre, men møtte ikke der under den senere behandling av forslaget før om høsten året etter, noe jeg kommer tilbake til.

Samarbeidet knirker

I Bondelaget ble forhandlingsresultatet først behandlet i et utvidet arbeidsutvalg. Med den vanlige forsiktighet og sans for detaljer ble det på møtet diskusjon om det straks skulle utarbeides nærmere utkast til regulering av den utvidede organisasjon og andre spørsmål som i den situasjon som forelå vel kanskje var av mindre interesse. Resultatet ble at det ble vedtatt å forelegge det landsstyremøte som det ble besluttet å innkalle, ialt 8-9 utkast til utvidet avtale mellom laget og NS. Såvidt jeg forstår var det imidlertid ingen dissens når det gjaldt støtteerklæringen til Nasjonal Samling.

På landsstyremøtet som startet den 21. oktober var det ingen dissens i spørsmålet om å forhandle videre med Nasjonal

Samling på en positiv måte. Dirigenten på møtet ba om at de representanter som ikke ville ta fatt på forhandlingene på en positiv måte skulle reise seg. Alle ble sittende (også Jon Leirfall som var medlem av landsstyret). Jeg har ikke sett det stenografiske referat fra landstyremøtet, men har inntrykk av at det ble ført en lengre diskusjon, tildels om detaljspørsmål. Det var fortsatt kontakt mellom ledere i Bondelaget og Quisling. Resultatet ble at det skulle oppnevnes et nytt forhandlingsutvalg fra Bondelagets side og et slikt utvalg ble oppnevnt såvidt forstås av arbeidsutvalget.

Nye forhandlinger startet så opp den 8. november 1940. Også fra NS side var det foretatt en mindre endring i utvalget derfra. Forøvrig møtte i tillegg statsråd Hagelin. På møtet ble NS-representantene bedt om å ta standpunkt til de organisatoriske spørsmål som de første forhandlere forøvrig var blitt enige om. Det var her et ønske om mere detaljerte bestemmelser fra Bondelagets side etter den diskusjon som hadde funnet sted på landsstyremøtet kort tid forut. Her begynte virkelig vanskelighetene.

For det første hadde ikke NS mere utarbeidede planer når det gjaldt programmet om Rikstingsordningen, som jo skulle langt på veg endre statsforfatningen. Dessuten, og det var katastrofalt, det ble sterk strid blandt forhandlerne fra partiets side. Lederen av det NS-tilknyttede Bondelaget gikk til åpen kamp mot det forhandlingsresultat han hadde medvirket til og erklært seg enig i. Svar på forespørselen om klargjøring fra Bondelagets side ble aldri gitt. Nevnte leder satte igang en kamp mot Bondelaget, ikke minst mot formannen statsråd Mellbye. Dette skjedde både i taler og i pressen. Det må ha vært personlige ambisjoner som lå bak disse angrep. Noen annen forklaring er det vanskelig å finne. Det er selvsagt mulig at han var redd for at NS-medlemmer skulle få liten innflytelse over den påtenkte store bondeorganisasjonen. Slike hensyn hadde vi etter svært mange medlemmers mening ikke lov til å ta. Dengang gjaldt det først og fremst å samle lojal støtte bak partiet for å få styrke til å «binde an» mot tyskerne.

Statsråd Mellbye vil bryte

Disse angrep på Bondelaget og dets formann, sammen med atskillig påvirkning på ham fra venner og andre, førte til at Mellbye først ble tvilende til samarbeidet og til slutt ville bryte dette. Etter landsstyrets vedtak skulle de etter hvert

mange utkast til avtale mellom partene behandles på lagets øverste organ, representantskapets møte 15. til 17. november 1940. Her talte formannen sterkt mot at en avtale som han tidligere hadde gått inn for skulle bli vedtatt. Her må nevnes at Quisling kort tid før møtet ble åpnet, nemlig i et brev av 12. november, hadde skåret over tvert og fremmet forslag om at bøndene skulle gi sin aktive støtte til Nasjonal Samlings arbeide med å nå fram til et norsk styre og et fritt selvstendig folk. Så vidt jeg forstår ønsket han en slik uttalelse som eneste forhandlingstema på representantskapsmøtet. Jeg forstår det slik at dette forslag fra Quislings side nærmest ble lagt til side slik at det ikke ble forelagt representantene på møtet. Hva som lå bak Quislings nye forslag kjenner jeg ikke til. Det er neppe ugrunnet å tenke på at Bondelagets leder hadde vært ute med orienteringer som var bygget på løse rykter — jeg vet slikt forekom i denne hektiske tiden.

På møtet i representantskapet ble det holdt prøvovotering over det første forhandlingsutvalgs resultat (omhandlet foran) med en endring som det under møtet var meddelt at NS antagelig ville godta. Ved avstemningen stemte 75 for forslaget og 74 mot. Dette resultat ble av mange funnet å være svært uheldig. Det var et ønske om å finne frem til et forslag som kunne oppnå klart flertall. Flere forslag fremkom uten å gi avklaring. Mellbye stilte et ultimatum: Hvis et forslag som i realiteten utsatte videre forhandlinger på ubestemt tid ikke ble vedtatt erklærte han at han ikke lenger kunne være formann for Norges Bondelag. De to nest-

(Forts side 7)

Det originale hjørnet

– Jeg spørger kun ...

Hvorfor er ikke kommunismen et angrepsmål

i seg selv?

Hvorfor må den kalles fascistisk eller nazistisk?

Hvorfor er ikke de døde og de levende

i de røde ruiner

vitner nok?

Skal hammeren skjeftes

og sigden skjerpes

foran de nedslåtte blikk

igjen?

HaWa

Rett hjem . . .

(Forts. fra s. 3)

svikstemplet på min panne, så kunne han godt tenke seg å ha meg sittende på kirkebenken under sin prekestol. Jeg har aldri kjent meg igjen innenfor de begreper som ordet landssviker skal dekke. Du rekker meg en utstrakt hånd. Du får ha meg unnskyldt, men jeg tar den ikke så lenge du står med landssvikstemplet i den andre. Skulle jeg gå inn i din kirke, så måtte jeg legge min selvspekt igjen på kirketrappen, og selvspekten ønsker jeg å beholde.

**Har du betalt
bladpengene?**

QUISLING UTEN ANSVAR FOR KONGENS NEI

Et fremtredende fenomen i norsk samfunnsdebatt er plassering av skyld. Det ser ofte ut som om det er viktigere å påføre andre ansvar når noe går galt, enn selv å ta ansvar før det går galt. Eksempel på det er ansvaret (den skyld) Quisling har fått som den som hindret at vi fikk «en dansk løsning» i Norge. Kong Haakon måtte angivelig si nei til de tyske tilbud fordi det medførte anerkjennelse av Quisling.

Det er vel forresten ikke helt korrekt at Kongen sa nei. Det var vel heller slik at han ved å reise gjorde det umulig å fatte de vedtak som var nødvendig i forbindelse med tyskernes tilbud. Om dette tilbudet og forholdene omkring det bør man kunne mene hva man vil – særlig på bakgrunn av det man den gang visste eller ikke visste. Det synes sikkert at Quisling i alle fall ikke sto i veien.

De allierte vant krigen og Kongen skulle da ikke ha behov for å legge skyld på Quisling i denne sak. Kong Haakon og Regjeringen burde også være glade for at det gikk som det gjorde i Norge når okkupasjonen var et faktum. De burde ha innsett at dette i vesentlig grad skyldtes Quisling og de myndigheter som ble igjen.

Uansett Quisling fikk jo Kong Haakon de fjær som han sikkert trengte etter mange år med antimonarkistisk innsats fra egen regjering og store deler av venstresiden og den intellektuelle «elite». Det var et kor Quisling aldri deltok i.

Orvar Sæther skrev i F&L nr. 9/65 en lengre artikkel om dette. På oppfordring og til repetisjon følger utdrag fra artikkelen.

Nygaardsvold ville fra første stund avgjøre som Stauning i Danmark. Han ville bli i Hovedstaden da tyskerne kom for å besette landet, og han ville ta konsekvensene av sin politikk for april dagene 1940. Hitler, hadde dessuten på utenriksminister Ribbentrops anbefaling utsett Nygaardsvold til å være statsminister i Norge. Professor Skodvin skriver i sin bok: «Okkupasjonsstyret i Norge» følgende (side 37):

«Som vi har sett, låg det på den tida alt føre utkast til korleis ein skulle ordna seg med regjeringa Nygaardsvold under den militære planen». Og side 43 skriver Skodvin videre:

«Utanriksminister von Ribbentrop heldt fast på at tysk-sovjetrussisk venskap var grunnlaget for den tyske Skandinaviapolitikken. Dermed var Quisling og avvist...»

Quisling var som kjent persona non grata i Sovjetunionen

og det er en kjennsgjerning at Hitler ikke hadde utsett ham til å være statsminister i Norge under okkupasjonen.

Den 9. april klokken 5.30 om morgenen satt Nygaardsvold sammen med resten av regjeringen på Victoria Terrasse — et drygt steinkast fra Slottet, da minister Brauer kom med sitt tilbud om, «danske tilstander i landet».

Det fantes bare én mann i Norge som kunne svare ja eller nei, på det tilbudet, og det var Kongen personlig, for han og han alene «kan erklære krig og slutte fred».

Det kunne ikke Koht og heller ikke Nygaardsvold.

Men Kongen unnlot å svare og reiste til Hamar. Nygaardsvold ville bli i Oslo, men måtte slå følge på grunn av dualismen i den norske grunnlov.

La oss derfor konstatere at Kongen hadde anledning til å bli i Oslo og til å ta i mot Bräuers tilbud om fred tidlig om morgne-

nen den 9. april. Quisling stod ikke i veien for ham.

Klokken 12.30 den 9. april var Kongen selv, hele regjeringen og Stortinget samlet på Hamar. Bräuers tilbud om «danske tilstander» ble av Koht forelagt hele forsamlingen og ved en underhånds undersøkelse ble det fastslått at det var flertall for å ta imot Bräuers tilbud. Koht skriver i sin bok «Frå skanse til skanse» side 34

«Han (Nygaardsvold) bad om at Stortinget skulle velja tre mann som i lag med ein frå regjeringa kunne ta forhandlinga med Bräuer».

Disse tre var Mowinckel, Lykke og Sundby, førerne for partiene i Stortinget.

Videre skriver Koht: «Ein bør ha det klart for seg at det framlegget Nygaardsvold hadde slutta talen sin med, ikkje var berre eit personleg framlegg ifrå han. Det var i røynda ei frukt av drøftingane med stortingsmennene føre sjølve tingmøtet, og talen hans skulle vera ei grunnleggning for dette framlegget».

La oss da slå fast at den 9. april ved 13.00 tiden så ville hele «demokratiet» tilbake til Oslo og ta i mot fred av Bräuer.

Og la oss merke oss meget nøye at på den tid hadde Quisling enda ikke dannet sin regjering. Quisling stod altså ikke i veien for Kongen. Kongen kunne ha tatt med seg sin kjære Nygaardsvold og reist til Oslo, og regjert som Christian og Stauning gjorde det i Danmark.

Men hva hjalp det at Stortinget ville fred når det står i Grunnloven at Kongen har rett til å «begynne Krig til Landets Forsvar og slutte Fred».

Kongen stoppet statsministerens og Stortingets forsøk på å komme tilbake til Oslo ved gan-

ske enkelt å reise sin vei. Kan-skje til Sverige?

Kongen hadde da for annen gang nektet å ta imot den tyske minister Bräuers tilbud om «danske tilstander», og denne gangen mot viljen til et flertall av regjeringen og Stortinget. Og han nektet på den måten at han unnlot å svare og bare reiste sin vei.

Og denne gangen stod heller ikke Quisling i veien for ham, for Kongen reiste fra Hamar senest ved 19.00 tiden om kvelden den 9. april og Quisling dannet sin regjering klokken 19.30.

Hvorfor har da Kongen sagt til det norske folk at Quisling stod i veien for ham, når det ikke er sant?

Det ble fra aktorats side gjort meget store anstrengelser for å forskyve Quislings regjeringdannelse frem i tid, slik at Kongen med rette kunne ha sagt at Quisling stod i veien for ham. Ja, man har endog tatt usannheten i sin tjeneste for å nå målet. Særlig var det om å gjøre første gang Quisling kalte seg stats-sjef eller regjeringssjef. Dette fant man i en telefonsamtale som Quisling hadde med oberst Hiorth på Elverum en gang i løpet av 9. april. Da presenterte telefondamen som formidlet samtalen Quisling som «stats-sjef».

Jeg siterer fra straffesak mot Quisling side 154.

«Lagmannen (til oberst Hiorth): Ble De ikke overrasket da hr. major Quisling presenterte seg som stats-sjef?

Hiorth: Det var ikke han som gjorde det, det var telefondamen som sa dette til meg.»

Tidspunktet for denne samtale er meget lett å finne. Det ligger i samtalen selv.

Annæus Schjødt spør Hiorth. Jeg siterer:

«Aktor: Hva ble sagt under den telefonsamtalen? Vil De være så snild å referere det så nøyaktig som mulig.

Hiorth: Han sa: Dette er Quisling. Marxistregjeringen er nå på vei fra Hamar til Elverum og akter å flykte videre til Sverige...».

Legg merke til ordet nå. Altså telefonsamtalen fant sted nå, mens regjeringen Nygaardsvold satt på toget mellom Hamar og Elverum mellom klokken 19.00 og 20.00 om kvelden den 9. april 1940.

Koht skriver i sin bok «Frå skanse til skanse» side 37:

«Stortingsmøtet på Hamar fekk eit skræmeleg avbrot i 19.00–20.00 tida om kvelden... Eit ekstratog stod ferdig på stasjonen og skulde ta alle til Elverum...».

Men Annæus Schjødt skammer seg ikke for i sin tiltalebe-slutning mot Quisling å skrive:

«Han dannet 9. april 1940 en regjering... og gav i den anledning samme dag ca. klokken 12.00 oberst Hiorth telefonisk ordre om å arrestere regjeringen Nygaardsvolds medlemmer».

Tidspunktet for samtalen med oberst Hiorth og dermed tidspunktet for første gang Quisling kalte seg stats-sjef, har Annæus Schjødt tatt rett ut av luften. Men vi ser hva det skal tjene til. Det skal tjene til å rettferdiggjøre Kongens ord om at Quisling hadde skylden for at Kongen ikke reiste tilbake til Oslo fra Hamar når både Stortinget og statsministeren ønsket det.

Men Quisling stod ikke i veien for Kongen den 9. april.

Først etter at Kongen for annen gang hadde avslått minister Bräuers tilbud om fred i Norge og dratt sin vei fra Hamar, kalte Quisling seg for første gang for

(Forts. side 6)

MÅNEDENS PERNILLE

Om att og om att

Det er natt i Hovedstaden, den tid på døgnet da de fleste forbrytelser i den blir begått. Mot Hannibal Sehesteds plass, som bl.a. også omkranses av et par forlag, sniker det seg ugjerningsmenn, ja, kanskje er det også ugjerningskvinner med.

Dagen som rinner avslører den fullbyrdede niddingsdåd. Hannibal Sehesteds plass eksisterer ikke mer som Sehesteds-plass. Skiltene med hans navn er overklebet. Og grøss og gru, nå berer plasser navnet Knut Hamsuns Plass.

Og så har vi det gående igjen. Det er som en repetisjon av vokal-krigen i forbindelse med for-

slaget om å plassere en byste av Knut Hamsun i Grimstad for noen år siden. Motstanderne av andre tanker, meninger og innstilling enn deres egne trenger bare å hente frem fra sine arkiver hva de den gang skrev, og omarbeide det en smule. De kan forresten også gå tilbake til all den avsky de bragte til torvs den gang Thorkild Hansens bok, Prosessen mot Hamsun, utkom på norsk.

Ja, hvordan i det hele tatt kan man komme på noe så formastelig som å tiltenke Knut Hamsun en plass oppkalt etter seg, denne supersvikerer blant landssvike-re?! Han som ikke er verdig at en

sti engang blir oppkalt etter ham! Noen råskinn kunne jo komme på den ideen også, om ikke annet for å tirre dem som har tatt patent på sannheten og som setter likhetstegn mellom den og egne dypfrosne tanker.

Av forståelige grunner har jeg ikke råd til å engasjere et utklipningsbyrå, men jeg følger i alle fall ved Gulletts hjelp med i fire aviser, og regner med at ovenstående dekker så noenlunde inse-ratene i de fleste. Men for hel-hetsbildets skyld må jeg gjengi hva en uredd mann, Gunnar Flo sendte til Dagbladet, og som der ble tatt inn den 27.4. Riktignok var det under Publikums

Røst, som i Dagbladet kalles «Sett og Hørt», men der sto det svart på hvitt følgende:

«Hoem og Hamsun. I sin artikkel «Tid for å tilgi», går Edvard Hoem i Dagbladet 23.4. sterkt imot at Hamsun skal få sin plass i Oslo oppkalt etter seg, og avslutter sitt innlegg med følgende: «... (Hamsun) vart ein medspelar for det svartaste regimiet og den mørkaste perioden i vårt hundreår.

Mitt spørsmål til Hoem: Når han er så nådeløs mot Hamsun, hvordan stiller han seg til stalin-tilbederen Nordahl Grieg?

Grieg har jo (uten protester, så langt jeg vet) fått både sin

gate og sin vei etter krigen. Med tanke på den siste tids avsløringer av Stalin-regimet, skulle det dessuten vært interessant å få Hoems kriterier for å sette nazismen over kommunismens grusomhet.» (Sitat slutt).

Jeg vil avslutte disse linjene med å si at hylekorets medlemmer ikke blir mer betydningfulle hvor mye de enn forsøker å fornedre Hamsun. Han selv kan de jo ikke ramme.

Men jeg vil også unnskyldte hylekoret ved å påpeke at når sjalusiens kvaler river og sliter i et menneske, kan det utarte til det utroligste.

Pernille

KRISTEN SAMLING - og det solidariske ansvar

Kristen Samling ble stiftet med ønsket om at også de kristne tanker skulle være med å bære og prege det norske samfunnet i den vanskelige okkupasjonstiden — uansett politiske oppfatninger. I bladet Kristen Samling 15/10-1941 hadde sogneprest, senere biskop Andreas M. Olay, som var NS-medlem fra 1933, et innlegg som vi bringer noen kjernepunkter fra:

«I flere år var jeg upolitisk, da jeg syntes partipolitikken bare bedro det norske folk med store ord og fete typer. Særlig gjorde det meg vondt å se at nasjonalfølelsen hadde mistet tak på sinene.» . . . «Vidkun Quisling ville en samling av alle gode krefter i det norske folk, og det var Hellig Olavs store kongstanke han ville kjempe fram; Norges folk samlet til en enhet. Norges folk et kristent folk!» . . .

«NS var motvekten mot de nedbrytende kreftene og med NS ville en ny dag skapes i Norges saga! — I denne bevegelse mente jeg alle prester kunne være med og at det burde være kirkens mest elementære oppgave å skape gunstigst mulige vilkår for NS i vårt land. Det var jo ikke noe i NS program som kunne angripes.» . . . «Endelig kom der et parti, eller jeg vil helst kalle det en åndelig bevegelse, som ville bevare de kristelige, moralske og kulturelle verdier som vårt folk har fått i arv. Nå gikk det opp for meg at jeg ikke hadde lov til å isolere meg fra de aktuelle samfunds- og nasjonale spørsmål, men gå aktivt inn for utøvelsen av det som er godt og rett, øve rettferd og fred, sannhet og kjærlighet, dersom samfundsspørsmålene skulle få en heldig løsning.» KS 15.10. 1941.

Fra I.C. Stridsklev

Interessant referat

Fra Per Monsens referat av Arbeiderpartiets gruppemøte 12.6.-45 har John Sand hentet:

Alfred Madsen, Oslo;

«mente det var Berggrav som tok initiativet til forhandlinger med tyskerne. Og han ville spørre om ikke de som førte presidentskapet på syndens vei også hadde ansvar?»

Martin Tranmæl fra sentalstyret;

«sa at en ikke måtte glemme at presidentskapet . . . faktisk hadde henstillet til Kongen og regjeringen om å gå av. Den ak-

ten kommer man ikke forbi. Det var et åpenbart brudd på Grunnloven.»

Jon Andraa fra byene i Nord-Norge;

«hevde at de som startet administrasjonsrådet hadde startet utglidningen. Når hele historien kommer fram, blir kanskje de herrer som har latt seg intervjuet som hjemmefrontens ledere stående med mer skyld enn presidentskapet. Han advarte mot krefter som ville sette en strek over parlamentarismen og folkestyret.»

En nødvendig appell

Naturlover er urokkelige, og det er en kjennsgjerning som ikke kan bestrides, at vi NS-folk blir færre etterhvert. Det fører selvfølgelig til at vi regelmessig mister abonnenter som har støttet oss gjennom alle år. Riktignok kommer det nye til: Forbløffende mange helt unge mennesker, men først og fremst NS-folk som når pensjonsalder og derfor får bedre anledning til å beskjeftige seg med vår sak. Men tilgangen er ikke stor nok, og det er fare for at vår avis i år for første gang vil gå med underskudd. Vi ber deg derfor overveie følgende:

1. Er du sikker på at du har betalt bladpengene? Har du

kanskje glemt det i flere år når det kommer til stykket? Vi har jo hittil vært forsiktede når det gjelder å stryke abonnenter på grunn av manglende betaling. Hvis det ligger slik an: Gjør opp for deg!

2. Kan du unnvære en hundrelapp eller to ut over det du allerede har betalt i bladpenger og «vennegaver»? I tilfelle ville vi være takknemlige om du sendte pengene til oss.

Vanskeligheter er til for å overvinnes. Vær ikke engstelig: Sammen skal vi greie å holde «Folk og Land» i gang i enda noen år.

Krig og motstand i Nord-Østerdal

Av Balder

Bjarne Grandum:
Fra felttog til frigjøring i Nord-Østerdal
Solli Forlag

Man griper denne boken med en viss forventning. Står vi overfor en lokal okkupasjonshistorie? Men man blir skuffet. Det boken inneholder, er en detaljert skildring av norske troppebevegelser og fektninger i distriktet i april—mai 1940 og en like detaljert redegjørelse for Milorgs oppbygging i det samme område. Det presenteres til og med en liste over samtlige Milorg-medlemmer i Nord-Østerdal. Hva vi savner, er en beretning om dagligliv og spesielle begivenheter i okkupasjonstiden og gjerne en vurdering av NS-styrets innsats. Det eneste vi får vite om NS-medlemmer, er at 19 «politiske fanger» ble holdt og senere sluppet fri av de norske styrker på Tynset, og at 270 NS-folk ble arrestert av «hjemmestyrkene» i maidagene 1945.

Tendensjøshistoriker . . .

(Forts. fra s. 2)

kom visstnok ut i 1946, «Da krigen kom», og jeg må også nevne kaptein Ø. Øi. Når Riste på side 16 påstår at «Kaptein Øi gjorde ei feilvurdering» i 1939, så har han neppe forstått sammenhengen i hva Øi har uttalt.

I kapitlet: *Tolking av meldingane. Dei strategiske fordomane*, kommer Riste med en del villedende opplysninger — men her har vi offiserer han unnskyldt. Det var ingen etterretningssvikt i 1940. E-tjenesten og de militære sjefer får hele tiden inn «rette og falske signaler». Slik vil det alltid være. Strategi er en militær kunst. Den forutsetter også Fingerspitzengefühl.

Man vil aldri ha 100% visshet til enhver tid (slik Riste synes å tro). Vi offiserer er opplært til å vurdere mulige fiendtlige handlemåter — og aksjonere på dem som er farligst for oss. Men det gjorde ikke Koht og Nygaardsvold; og hemmeligheten til Koht står i siste setning på side 15: «Og i september hadde den britiske minister i Oslo sagt til utenriksminister Koht at;

om Tyskland gjorde noko slag ågang mot Noreg, ville den britiske regjeringa ta det som ågang mot Storbritannia».

Otto Ruge er intet godt sannhetsvitne for 9. april 1940. Hans storhet ligger i det han gjorde etter 11. april. Han hadde vært Generalstabssjef i fem år (1933-

1938), og var sterkt medskyldig i at vi hadde Europas dårligste hær, som han selv sa det. Men kaptein Øivinn Øi traff spikeren på hodet. Og for det fikk han påpakning i Arbeiderbladet. Han ga resepten til tyskerne ble det påstått der.

Om engelskmennene vurderer feil, er ikke det noen unnskyldning for oss. Vurderings-evne er en personlig egenskap — ikke avhengig av størrelsen på et land eller av innbyggerantallet i landet.

Kapitlet: *Den politiske avgjerdsprosessen*, (s. 20—21), er mildt sagt en historieforskynning og kamuflering av de faktiske forhold. Regjeringen viste handlingslammelse inntil 11. april. Først etter at kong Haakon personlig hadde meldt av trykkpunkt to ganger, besnnet regjeringen seg. Men mobiliseringsordren var en farse — uansett hvilken synsvinkel en ser den fra. Hvorfor ble ikke radioen brukt? Hvis regjeringen hadde gitt mobiliseringsordre før Bräuer kom med sitt ultimatum, kunne den ha endret orden *like etterpå* til full og åpenlys mobilisering.

Regjeringen burde i ettertid innrømmet at den ble tatt med buksene nede i 1940. Hvorfor nevne Kom.Adm. og oberst Ruge, men ikke Kom.Gen. og oberst Hatledal, (major Sagen og kaptein Øi m.fl.). Major Sagen sa det så drastisk at et folk som ikke ville forsvare seg, fortjente å få en god omgang med juling for å lære. Han fikk rett. Nordmennene har lært. Men ikke O. Riste og andre sosialister som på død og liv skal forsvare Nygaardsvolds regjering.

Institutt for Forsvarsstudier. (IFS) bør derfor nedlegges. Det er misbruk av skattemidler. Vi trenger ikke en egen instans som skal forsvare AP-regjeringer (enten de er i eller utenfor tjeneste).

Svaret på Riste's spørsmål: Det perfekte strategiske overfall? er nei.

Altfor mye gikk galt for tyskerne.

De tyske kostnader (som var enorme) stod ikke i forhold til resultatet.

Hvis Norge hadde ofret en brøkdel av det Finland brukte på sitt forsvar før krigen — og mobilisert senest mellom 27/3 og 3/4 1940, så hadde det tyske angrepet («overfallet») uteblitt.

Quisling uten ansvar . . .

(Forts. fra s. 5)

statssjef.

Da Kongen omsider tok imot Bräuer på Elverum den 10. april, så var det fordi han da hadde Quisling å skylde på. Nu kunne han trygt fortelle Bräuer at han ikke ville reise tilbake til Oslo for nu hadde Quisling

dannet regjering og nu stod Quisling i veien for ham. Men Quisling stod bare i veien for ham én dag. Allerede den 11. april sendte Bräuer bud gjennom ekspedisjonssjef Johannesen, som satt på plass i Utenriksdepartementet, til Kongen at Quisling kunne droppes. Koht sier side 55 i sin bok «Frå Skanse til Skanse»:

«Men så vart det eg som tok imot i telefonen ei melding som Bräuer hadde diktert til ekspedisjonssjef Johannesen: Bräuer ville gjerne koma og tala med Kongen om «visse nye framlegg». Da eg gav denne meldinga til Kongen, bad han meg svara at om Bräuer hadde nye framlegg, kunne han gje dem til meg, — og etter det svaret hørte vi ikkje noko meir fra Bräuer».

Kongen avslø nu for fjerde gang Bräuers tilbud om «danske tilstander», og nu stod ikke Quisling i veien for ham lenger.

Og det som Koht sier at «etter det svaret hørte vi ikkje noko meir fra Bräuer», er ikke korrekt.

For femte gang sendte Bräuer Kongen tilbud om å vende tilbake til Oslo, og denne gang gjennom biskop Berggrav, med beskjed om at Quisling ikke stod i veien.

Biskop Berggrav gav beskjed til Kongen på vegne av de kretser som siden dannet Administrasjonsrådet at Quislings kandidatur som statsminister var sløffet.

Og vel å merke: *Beskjeden kom frem.*

Biskop Berggrav skriver i sin bok: «Da kampen kom» side 18:

«Mens de satt her (pastor Johs. Smidt og presten Günther) ringte telefonen kl. ca. 19.30 (lørdag 13. april). Det var Stockholm. Herr «Wollebæk» (den norske minister i Stockholm). Han ville gjerne høre hva det gjaldt. Jeg svarte at mitt inntrykk var at den tyske minister fremdeles var åpen for forhandlinger og at betingelsen Quisling ikke lenger var så sterk».

«Wollebæk lovet å gjøre hva han kunne for å bringe beskjeden fram».

«Jeg tok telefonen til Bräuer og spurte om hva jeg hadde rett til å si om spørsmålet Quisling. Bräuer svarte: Selv om forutsetningene for de første forhandlinger ikke egentlig er til stede, vil vi betrakte situasjonen slik den var om morgenen den 9. april som fremdeles gjeldende, men spørsmålet Quisling behøver ikke lenger stå i veien. Der skal kunne finnes en ordning med ham. Dette punkt er altså ikke lenger sentralt.»

«Bestilte ny telefon til Wollebæk. Fikk forbindelse

Skaff en ny abonnent!

straks. Klokken var litt over 20.00 Wollebæk begynte med å si at *min forrige meddelelse allerede av ham var bragt fram*. Han noterte derpå ordlyden av Bräuers ord.»

Norges Bondelag . . .

(Forts. fra s. 4)

formenn fulgte opp med at de ikke kunne stemme mot sin meget avholdte og respekterte formann. Dette forslag fikk så ved avstemning 81 stemmer mot 74 stemmer, 2 stemmesedler var blanke.

Dette ble funnet å være et forsvakt resultat og det ble så stemt over et forslag fra en av nestformennene, prost Trædal. Forslaget som var meget rikt på ord inneholdt i realiteten en hel avvisning av samarbeide med NS på ubestemt tid, og som ble støttet av formannen, Mellbye, oppnådde 108 stemmer for, 39 stemmer mot mens 7 sedler var blanke.

Formelt samarbeide avvises

Dermed endte representantskapsmøtet. Forsamlingen syntes etterhvert å ha gått trøtt. Mange ønsket ikke å kjempe mot sin avholdte formann. Et sannsynlig indre brudd i organisasjonen skremte nok også mange. Det lar seg nok ikke nekte at det fra NS side ble vist liten forhandlingsevne og vilje. Svært meget ble ødelagt ved indre strid i partiet, noe motpartens folk ikke kunne unngå å merke.

Det er grunn til å ta med at umiddelbart før representantskapsmøtet skulle avholdes kom det til Bondelaget beskjed fra Terboven gjennom landbruksrådgiveren, dr. Herbst, om at det var forbudt å holde avstemninger på møtet. Det ble pålagt å sørge for at statsråd Fretheim skulle møte opp og meddele at den gamle ledelse i Bondelaget var avsatt og at hans overtok som formann. Det ble sørget for at Quisling omgående ble orientert om dette. Jeg kjenner ikke til om Quisling foretok seg noe overfor Terboven, men anser det sannsynlig. Noen beskjed til

Bondelaget ble iallfall ikke gitt, og som det fremgår av foranstående ble det holdt avstemninger.

Uheldig tysk initiativ

Etter møtet skjedde så det beklagelige at på tysk initiativ ble de to nestformenn i Bondelaget avsatt av henholdsvis Innenriksdepartementet og Kirkedepartementet. Kort tid etter ble formannen, statsråd Mellbye, avsatt av Rikskommisar og ble for en kort tid pålagt ikke å forlate sin gård Grefsheim i Nes. Stort mere tåpelig gikk det ikke an å opptre.

Men Norges Bondelag døde ikke. Modige og ansvarsbevisste kvinner og menn fortsatte arbeidet og holdt organisasjonen i live og i virksomhet. Det ble ingen masseutmeldelse og de aller fleste tillitsvalgte fortsatte. Det ble søkt om å få holde et nytt møte i landsstyret, men de tyske myndigheter nektet dette. Etter at Fretheim hadde henvendt seg til Quisling som igjen tok saken opp med Terboven ble det gitt samtykke til et slikt møte.

Norges Bondesamband (det nye navnet)

i praktisk samarbeide

Endelig møttes landsstyrets medlemmer i Oslo den 3. og 4. november 1941. Av de tilsammen 37 medlemmer av styret møtte 21, altså et flertall. På møtet ble det enstemmig vedtatt å velge landbruksminister Fretheim som ny formann. Organisasjonens navn ble endret til Norges Bondesamband og videre ble en rekke vesentlige lovendringer vedtatt.

Bondesambandet fikk vesentlige oppgaver delegert fra Landbruksdepartementet og bidro vesentlig til at Norge kom igjen om de fem vanskelige okkupasjonsårene uten alt for store ernæringsproblemer. Det var en erfaring at medlemmer og tillitsmenn i Norges Bondesamband var langt mere villige til å selge sine forskjellige produkter gjennom de vanlige kanaler enn de som sto utenfor.

Noen konklusjoner

Ifølge de oppgaver som er gitt i Hans Fredrik Dahls siste bok var det under okkupasjonstiden bare 25 lokallag som la ned arbeidet mens 659 slike lag var intakt. 13 av ialt 77 kretsstyrer innstillet sin virksomhet. 1500 medlemmer av 55000 ved okkupasjonens begynnelse meldte seg ut. Selv om disse tall neppe er helt realistiske, noen regnet seg vel som utmeldte uten å gjøre det på formell måte ved å sende utmeldelse, så viser oppgaven at noe masseflukt fra organisasjonen var det ikke. Dette kan nok skyldes at ledelsen i Norges Bondesamband besto av aktede kvinner og menn som hadde både personlig integritet og nøt personlig stor

BOKTJENESTEN

Postboks 924 Sentrum, 0104 Oslo 1. Telefonbest.: 22 19 06 71

.... eks. QUISLINGS FORSVARSTALE , innbunnet	kr. 100,-
.... » QUISLINGS FORSVARSTALE , heftet	kr. 45,-

Serien «SUPPLEMENT TIL OKKUPASJONSHISTORIEN»:

.... eks. Odd Melsom: På nasjonal uriaspost	kr. 50,-
.... » Odd Melsom: NS og fagorganisasjonen	kr. 50,-
.... » Odd Melsom: Fra kirke- og kulturkampen	kr. 50,-
.... » Einar Syvertsen: Også dette bør være sagt	kr. 50,-
.... » ALLE 4 BIND:	kr. 150,-
.... » A. I. Bru: Professor på ville veier	kr. 50,-
.... » A. I. Bru: Her er London	kr. 50,-
.... » Adolf Hoel: Universitetet under okkupasjonen	kr. 25,-
.... » Finn Kjelstrup: Den norske kapitulasjon	kr. 20,-
.... » Per Lie: Sannheten om Telavåg-affæren 1942	kr. 15,-
.... » Arne Tellefsen: Når forsvaret forfaller	kr. 25,-
.... » Knut Steenstrup: Dilemma	kr. 200,-
.... » Trygve Engen: Jeg er ingen landssviker	kr. 50,-
.... » Chr. Christensen: Den andre siden	kr. 50,-
.... » Arne Stornes: Spor i vår nære historie	kr. 50,-
.... » Arne Stornes: Skrift om vår nære historie	kr. 50,-
.... » Sundra Sand: Hva var Kristen Samling?	kr. 5,-
.... » Sundra Sand: Noen erindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager	kr. 5,-
.... » Dr. jur. Gustav Smedal: Patriotisme og landssvik	kr. 50,-
.... » Bjørn Vardaas: Grunnlovsbrudd og rettsoppgjør	kr. 30,-
.... » Roald A. Nielsen: «Solbris Oho!»	kr. 50,-
.... » Roald A. Nielsen: The «Solbris» Escapade	kr. 50,-
.... » Forbundet: Gi oss rettsstaten tilbake	kr. 5,-
.... » Forbundet: § 104. Mere lys over rettsoppjøret	kr. 10,-
.... » H.r. advokat Albert Wiesener: Lys over landssvikoppjøret	kr. 145,-
.... » Anna Kientopf: Det fredsfiendtlige trauma	kr. 50,-

(Vi gjør oppmerksom på at prisen på A. Kientopf's bok er Kr. 50,-. Beklager feil i forrige liste.)

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til: Postgiro 0807-5.15.02.89. Bankgiro 6063.05.00926 eller ved sjekk, i kontanter eller frimerker. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.: Sted:

aktelse.

Det er til slutt naturlig å stille spørsmålet: Hadde Quisling og hans parti, ihvertfall i begynnelsen av okkupasjonen og før mange begynte å tro på at Tyskland ville tape og de allierte vinne krigen, en større tillit og appell til folket enn det er blitt fremstillet etterpå, også av mange historikere og andre for-

ståseggpåere?

Norges Bondelags og senere Norges Bondesambands historie venter på å bli skrevet. Det er kjent at denne oppgave er tatt opp med sikte på utgivelse ved 100 års jubileet i 1996. La oss håpe at oppgaven blir overlatt til dyktige og modige historikere som bare har siktemålet å skrive objektivt og sant.

VENNEGAVER

TIL «FOLK OG LAND»

Vi kvitterer denne gang for tilsammen kr. 8.320.-.

TAKK FOR FØLGENDE BIDRAG:

H. M. S., Kristiansand	Kr. 200.-	E. K., Bjernevatn	Kr. 100.-
G. G., Rygge	Kr. 250.-	J. I. Bergen	Kr. 200.-
L. S. K., Skien	Kr. 200.-	P. U., Uleøy	Kr. 150.-
J. T. S., Gran	Kr. 170.-	G. H., Horten	Kr. 100.-
B. B., Rautøes	Kr. 300.-	J. F., Åkarp	Kr. 80.-
G. W., Ås	Kr. 150.-	O. Nygaard, Tynset	Kr. 200.-
R. J., Flisa	Kr. 100.-	H. S., Kristiansand	Kr. 200.-
H. N. R., Dokka	Kr. 100.-	F. V., Høvik	Kr. 50.-
R. B., Halden	Kr. 50.-	R. M.,	Kr. 300.-
R. D., Bardu	Kr. 50.-	D. S., Malmefjorden	Kr. 50.-
G. H., Eina	Kr. 300.-	M. A., Ålesund	Kr. 150.-
M. A., Ålesund	Kr. 150.-	L. F., Oslo	Kr. 100.-
H. M. O., Os	Kr. 50.-	O. H., Oslo	Kr. 240.-
A. N., Evje	Kr. 100.-	F. R., Haugeund	Kr. 500.-
O. K., Husøysund	Kr. 100.-	H. M. S., Kristiansand	Kr. 200.-
D. H., Gøteborg	Kr. 200.-	A. A., Fredrikstad	Kr. 100.-
O. H., Oslo	Kr. 200.-	M. A., Ålesund	Kr. 150.-
B. M., Vikhamar	Kr. 200.-	P. B. G., Aurskog	Kr. 1.000.-
O. A., Mo i Rana	Kr. 80.-	A. O., Malaga	Kr. 300.-
D. S., Oslo	Kr. 150.-	E. G., Arendal	Kr. 200.-
D. G., Oslo	Kr. 150.-	H. M. S., Kristiansand	Kr. 200.-
T. D., Dublin	Kr. 200.-	A. M. H., Oslo	Kr. 100.-
M. O., Høvdag	Kr. 200.-		

Gamle løgner blir som nye

I kooperasjonens «Vårt Blad» nr. 4/93 leser vi: «I de tyske planene for invasjonen av Norge kan vi lese at tyskerne hadde «fått» Narvik av den norske regimentsjefen, oberst Konrad Sundlo. Han var nazist og tyskerne forventet at han ville bistå med hjelp.»

Selv av en jøssingjournalist må man kunne vente at han foretar et minimum av undersøkelser før han setter slike alvorlige påstander på papiret. Sannheten er at oberst Sundlo i retten ble fullstendig frikjent for å ha «spilt på lag» med tyskerne under angrepet på Narvik. Men for visse folk betyr fakta ingen ting. Freidig tar de frem gamle løgner og pusser dem opp igjen.

Hvorfor er det ikke klaget mer over de norske konsentrasjonsleirene?

Av Joachim

Fremdeles hører vi fra enkelte martyrer om hvor forferdelig de hadde det på Grini under okkupasjonen. Det er opplest og vedtatt at det var et fryktelig sted. Det ergrer meg at vi aldri har greid å få folk til å forstå at Grinis norske etterfølger, Ilebu, i hvert fall ikke var noe bedre. Heller tvert imot.

Vi hadde på «Bua» disse folkene vi kalte «oversitterne», nemlig fanger fra Grini-tiden som deres kamerater ikke hadde villet slippe ut. De kunne kategorisk slå fast at Ilebu var adskillig verre enn Grini. Det gjaldt ikke minst maten. Grini-fangene hadde nok ingen store kulinariske opplevelser, men de *sultet* aldri. Det gjorde derimot vi. Så sent som i november 1945 hadde åtti prosent av fangene hungerødemer. Da fikk riktig nok fengselsledelsen panikk, og forholdene ble noe bedre, men da hadde vi regulært sultet i et halvt år.

De fleste av oss opplevde vel å bli stillet med nesen opp mot muren mens en vakt dyttet oss i ryggen med en maskinpistol og forsikret oss om at vi ville bli skutt innen en time. Men det var bare for småplager å regne. Verre var det, først og fremst for de eldre blant oss, at vi i perioder ble vekket så godt som hver eneste natt og måtte stå oppstilt på appellplassen i opptil tre-fire timer. Når noen ikke klarte mer og satte seg ned på huk, plukket vaktene dem ut, lot dem springe flere ganger rundt den store

plassen for så å plassere dem i giv akt på en plattform foran oss andre. Ikke så få måtte ha legehjelp etter det. Heldigvis var det mange leger blant fangene.

Å forordne straffeksersis var en yndet sport blant vokterne. Eksersisen fant sted på en plass som i flere måneder bare var dekket med pukk. Så gjaldt det altså da å åle seg frem på albuen med nesen helt nede i pukken. Da vi en gang protesterte mot at dette skjedde med noen eldre kamerater, skjøt vaktene vilt ned i pukken. Det var et under at ingen ble truffet av rikosjettene.

Skjøt fra vakttårnene gjorde man når fortvilte dysenteripasienter forsøkte å komme seg til latrinene om natten, og når gutta på celle i hovedbygningen forsøkte å kikke ut gjennom de ikke overmalte øverste rutene. Vaktene satt med kikkert og lette etter noe å skyte blink på.

Også ellers fantes det et utall måter å sjikanere oss fanger på. Særlig flittig i så måte var en vokter ved navn Berg. Når han beveget seg rundt i leiren, kunne man vente seg hva som helst.

Min erfaring er altså fra Ilebu, men de andre norske konsentrasjonsleirene var visst ikke bedre. Særlig har jeg hørt uhyggelige skildringer fra konsentrasjonsleiren Sydspissen utenfor Tromsø.

Som sagt: Det ergrer meg at ikke flere mennesker er klar over hvor grenseløs inhuman fangebehandlingen var i det såkalte «frigjøringsåret».

En ren tilfeldighet at Quisling møtte Hitler i desember 1939

Av Hans Olavsén

Den som fremdeles hevder at Quisling i desember 1939 dro til Berlin for å trygle Hitler om å besette Norge, bør merke seg disse ord av Hans Fredrik Dahl om møtet mellom de to: «Men faktisk ser det ut til at det var et resultat av tilfeldigheter. Og da på begge sider.» (Dahls annen Quislingbok, s.32.)

Quislings grunner til å besøke Berlin var ganske andre enn ovenfor antydte. For det første hadde han i flere måneder arbeidet med en fredsplan med sikte på å gjøre slutt på krigen mellom Tyskland og England/Frankrike. Denne planen hadde Quisling lenge håpet å få anledning til å legge frem på høyest mulig hold i Tyskland. Men den viktigste grunn til at Berlin-besøket kom i stand, var likevel en annen.

En tysk historieprofessor, dr. Ulrich Noack, gjestet like før Berlin-besøket Norge og fikk kontakt med Quisling. Overfor dr. Noack utviklet Quisling sine tanker om den tysk-sovjetiske ikkeangrepspakt og Tysklands totale forhold til Sovjetunionen, og tyskeren ble meget besnæret av disse. Noack kom til at denne nordmannen, som både var Russlands-ekspert og en mann med betydelig militær innsikt, burde få anledning til å snakke med folk som f.eks. utenriksminister Ribbentrop. Derfor inviterte Noack Quisling til Berlin.

De tanker Quisling ga uttrykk for overfor dr. Noack, er sentrale for forståelsen av Quislings utenrikspolitiske tenkning. *Han var overbevist om at den tysk-sovjetiske pakt ikke ville holde, og at sluttoppgjøret i den pågående krig ville finne sted mellom Sovjetunionen og Tysk-*

land. Han mente at det var Tysklands historiske oppgave å befri de undertrykte folkeslag i øst fra det kommunistiske åk.

Hva var det så Quisling sa til dr. Noack? Ifølge Dahl var det følgende: «Om Tyskland gikk mot Sovjet — ved innfall både gjennom sentral-Europa og nå via Finland — ville de motoriserte avdelingene kunne klare på uker det Napoleon brukte måneder på. Linjen Leningrad Moskva ville kunne nås i løpet av et ganske kort felttog under forutsetning av at det kom i gang allerede til våren. Neste vår igjen — 1941 — ville Sovjetarméen ha reist seg såpass at den kunne gjøre motstand.»

Det er interessant å merke seg at Quisling antydte at 1941 ville være for sent.

Så enkel og så komplisert er historien om Quislings besøk i Berlin i desember 1939.

Solidarisme kontra «solidaritet»

Av Ægir

«Følg din fører» var ord jeg hørte år før jeg som ung gutt meldte meg inn i NS Ungdomsfylking. Det var betegnelsen på en lek som min far hadde satt stor pris på i sine guttedager, og som han fortalte meg om. Den gikk ut på at den dristigste og mest oppfinnsomme av guttene gikk foran og de andre etter over gjerder, oppover stiger, over tak, opp bratte fjellskråninger, ned stup og ut i sjøen foruten ellers hva man kunne finne på. Den som fulgte føreren lengst, hadde vunnet.

Menneskene har gjennom hele sin historie vært tilbøyelige til å følge ledere som de anså som dyktigere og mer innsiktsfulle enn dem selv, og så lenge det er snakk om å følge et menneske frivillig, er det vel ikke så forferdelig mye å si mot det. Verre er det når lederskap tvinges på en, og man er nødt til å følge med på en ferd som man har all grunn til å tro fører galt avsted.

Kommunistene og venstresosialistene har alltid hyllet «følg din fører»-prinsippet. De har bare kalt det noe annet, nemlig «demokratisk sentralisme», som igjen er blitt pyntet på med begrepet «solidaritet». I arbeider-

bevegelsens tidligere år var solidaritet et berettiget krav. Man måtte stå sammen for å oppnå bedre kår for alle og ikke smigre for arbeidsgiveren for å oppnå særfordeler for seg selv. Men solidaritetsbegrepet ble nokså snart misbrukt, først og fremst da marxistene kom inn i bildet. Hvis man ikke fulgte ledernes bestemmelser, var man «usolidarisk». Det hjalp ikke det minste om man var hjertelig overbevist om at ledernes avgjørelse var gal. «Solidaritet» ble tvunget igjennom med vold, makt og drastiske virkemidler. Svært ofte var ledernes hensikt slett ikke å forbedre arbeidernes kår, men rett og slett å skape misnøye og derved «revolusjonære tilstander». Nåde den som da stilte seg i veien. Mye ulykke og nød ble resultatet av denne politikken.

I dag er begrepet «solidaritet» ytterligere kompromittert. Når svært begrensede grupper ønsker å forbedre sine kår på bekostning av andre ved hjelp av streiker eller andre aksjoner, forlanges det straks «solidaritet» av de menige. Det hjelper ikke selv om det er klart for alle at aksjonen er direkte samfunns-skadelig. Man skal likevel ikke protestere hvis man tilhører angjeldende gruppe. Slik blir

«solidaritet» et begrep som bare tjener sektorinteresser og hverken lønnsstagerne eller det hele folk.

Vi NS-folk innså allerede i tredveårene farene ved en slik form for «solidaritet». Vi innførte isteden begrepet solidarisme, som ikke er en beordret tilstand, men en mentalitet. Vi påpekte at det ikke er livets hensikt å rive til seg selv flest mulig fordeler, men å bygge opp et harmonisk samfunn med størst mulig lykke for et størst mulig antall medborgere og landsmenn. Men for å bli solidarist, måtte man overbevises, ikke tvinges. Solidarisme er en frivillig sak. Man kan ikke kommandere eller tvinge frem folkelykke. Folket må være med. Vi overlot til den enkelte å veie for og imot, og vi forlangte slett ikke at folk skulle bringe ulykke over seg selv av hensyn til ytterst tvilsomme teorier. Solidarisme er en vurdering fra dag til dag av dette spørsmål: Hvor langt kan jeg gå med å tjene meg og mine uten å skade andre? Og så hører det selvfølgelig med å ta konsekvensen av det man etter nøktern og ærlig vurdering kommer frem til. Etter det er det bare ett skritt igjen: Å arbeide aktivt for et sunnere og rettferdigere samfunn.

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Kontortid: Tirsdag og onsdag kl. 11—15.

Postadresse: POSTBOKS 924 SENTRUM, 0104 OSLO 1.

Kontoradresse: ENERHAUGSPLASSEN 4, OSLO. TLF.: 22 19 06 71.

«FOLK og LAND» — Postboks 924 Sentrum, 0104 Oslo